

ACC. N:R M. 13547:1-12.

Landskap: Skåne Upptecknare: Mils Ekström, Amiralögst. 142  
Härad: Torna Berättare: " "  
Socken: Everlövs Berättarens yrke: f. d. polis-konstapel  
Uppteckningsår: 1955 Född år 1882 i Everlövs

FOLKLIVS-  
ARKIVET  
LUND

Öknamn, kalesätt och skämt om olika byg-  
ders invånare. s. 1-4.

Lw F 80.

Allmogens sitmöbler. s. 4-10. (sid. 10 skiss)

" 94.

Kalesätt, ordstäv och ordspåk. s. 11-12.

(Skiss över invedning å sid. 10.)

ACC. N:R M. 13547: /.

FOLKLIVS-  
ARKIVET  
LUND

Luf 80

Ö K N A M N. Öknamn i någon nämnvärd omfattning förekom ej. En och annan person hade dock, på grund av något lyte eller annan omständighet, fått sig tilldelat ett öknamn, t.ex. träbeningen, en person som försetts med träben, nifingern, som mistat en av handens fingrar. En person gick under namnet Bengt Skramling. Upphovet till namnet hade kommit av, att han någon gång bott i ett hus som benämndes Skramlan. Jöns och Nils Berdix, två bröder, som enligt vad jag hört berättas, hade fått sina öknamn som en följd utav, att då de voro unga och skulle ut på något nöje brukade säga, "I kväll skall jag ut och berdixa." De hade utgått från ett aktat hem med en av de större gårdarna i församlingen, men hade troligen till följd av lättja och spritmissbruk kommit på avvägar. Jöns, som tidigare omtalats, blev socknens "Rackare" och Nils Berdix huvudsakligaste sysselsättning var, så långt jag kan minnas, att traska till gästgivaregården och hämta brännvin till folk som därtill anlidade honom. Han gick även under namnet Hemmestorpa skinntåget, vilket väl kom sig därav, att han dagligen var ute i ovannämnda ärenden och alltid var klädd i gula bockskinnskläder, jacka och knäbyxor, en habit

ACC. N:R M. 13547:2.

som för längre tid tillbaka varit i allmänt bruk, men för tiden för denna berättelse ganska sällsynt.

Så var det ju vissa personer, som, då man talade om dem, sällan nämndes vid deras borgerliga namn, utan med något som stod i anslutning till deras hemvist, verksamhet eller ställning i samhället, såsom: Storegåraren, Henriksdalaren, Måns Handlare, Geskivaren, nämndemannen, skräddaren, skomakaren, möllaren, snickaren m.fl. De benämningar som hade anslutning till gårdarna dock mera sparsamt.

Om folket i angränsande Färs härad sades det, att dessa hade grönt blod, men har kag aldrig kunnat utröna varifrån detta kommit. Om smålänningarna sades det, att vid de tillfällen då de kommo för att söka arbete, och någon frågade varifrån de voro, svarade: " Från det fattiga Småland Gunås". men efter det de tjänat penningar och någon tillställde dem samma fråga, blev svaret: Från stora Kronobergs län, E det nåt mer du vill." En annan historia i samma stil. En smålänning kom på vårsidan ner till Skåne för att söka skaffa sig foder och utsädesspannmål, brukade då han stannade hästarna säga proo-  
7 era skinnkulor, men när han sedan på efterhösten kom till staden.

FOLKLIVS-  
ARKIVET  
LUND

2

ACC. N:R M. 13547:3.

FOLKLIVS-  
ARKIVET  
LUND

3

för att avyttra sina produkter lät det, "stil era kornkulor". Berättelsen om hur det tillgått då Småland och Skåne skapades har jag senare hört berättas, men inte vad jag kan minnas under den tid som avses med denna berättelse. Däremot hörde jag sägas om smålänningens förmåga, att taga sig fram här i livet, att sätt en smålänning på en klippa i havet, han klarar sig ändå.

Något särskilt att omnämna angående förhållandet socknarna emellan, har jag ej. Någon avoghet dem emellan har jag mig heller ingenting bekant. Nog kunde det ibland inträffa, att lite <sup>grin</sup> med ett stilla slagsmål förekom mellan de manliga besökarna vid de anordnade danstillställningarna. Det kunde ju vara något gammalt groll som skulle göras upp och nya tvister uppstodo lätt, då vederbörande i regel voro mer eller mindre berusade, enär ganska mycket spritdrycker ingick i den förtäring som besökarna vid dylika tillställningar alltid blevo bjudna på, men dylika konflikter gingo ej betrakta som någon avoghet socknarna emellan, enär de lika ofta kunde igångsättas av ett par antagonister från samma socken, utan kunde nog detta snarare tillskrivas spritkontot, som gjorde att blodet

ACC. N:R M. 13547: 4

FOLKLIVS-  
ARKIVET  
LUND

kom i svallning, Orsakerna till ovänskaperna äro ej lätt att yttera sig om, men ofta torde det väl ha varit någon flicka med i spelet.

B Ä N K A R. Huruvida det tidigare funnits bänkar runt väggarna i stugorna, vet jag ej. Självt har jag ej sett det och ej heller hört därom omtalas. Den tid det här är fråga om fanns det endast tre bänkar i stugan, vilket framgår av bilagda skiss, nämligen, bordändsbanken försedd med armstöd å den ändan som vette utåt rummet, och å vilken husbondefolket togo plats, mannen innerst och hustrun ytterst, vid intagandet av måltiderna. Denna bänk skulle man kanskæ kunna kalla högsätet, fastän det hörde jag aldrig omnämnas. Vid de tillfällen då någon främmande deltog i måltiderna, inbjöds denne alltid att taga plats på denna bänk. Bakbordsbanken, en smal bänk, som placerats längs väggen å gårdssidan, och å vilken drängarna hade sin plats under sin vistelse i stugan såväl under måltiderna som ock under de stunder på om kvällarna under den mörka årstiden, då inget utvändigt arbete kunde utföras.

Leaf 94

Drängarna hade sin placering efter rangordning, varvid störts-

drängen tog plats närmast husfadern därefter andre drängen, även kallad sysslepågen, och så till sist, eller nederts som det hette, vaktepågen, vid den tiden under sommaren, som en sådan fanns anställd. Störts drängen hade till sin uppgift, att skära upp bröd till hela borärslaget, ett uppdrag som kunde vara ganska påfrestande vid de tillfällen, då mycket folk samlats t.ex. vid höstetiden, då isynnerhet på de större gårdarna ganska mycken tillfällig arbetskraft anlätats och alla hade maten på stället. Vid dylika tillfällen hunno de övriga bliva halvmätta innan bröds käraren hann börja måltiden. Brödstycket /brödkakan/ låg alltid tillrätta på bordänsbänken emellan husfaderns och störst drängens plats.

Ingen av nu nämnda bänkar kunde användas som liggplats. Bordänsbänken var därtill för kort och bakbordsbänken för smal.

Så fanns kaklonsbänken /kakelugnsbänken/ på vilken placerats något madrassartat underlag, varöver ett täcke låg utbrett och som kunde användas till liggplats. Här brukade husfadern och väl även husmodern taga sig en vilostund på dagarna, då tillfälle därtill gavs.

10 På de ställen där gåsavel idkades hade en s.k. gåsabänk placerats

ACC. N:R M. 13547:6.

FOLKLIVS-  
ARKIVET  
LUND

i fortsättningen av bagbordsbänken. Gåsabänken var indelad i särskilda fack i storlek, att var för sig kunna inrymma en ruvande gåshona. Framför varje fack en skjutdörr med utskuret hål i hjärtform stort nog, för att den ruvande gåsen skulle kunna sträcka ut huvudet. Där ingen gåsabänk fanns hade i allmänhet ett par trästolar placerats. De uppgifter jag här lämnat härleder sig från här ifrågavarande tid och i enlighet med vad jag själv varit i tillfälle att se och efter vad som sitter kvar i minnet. Möbleringen var på den tiden utan undantag likartad i alla bondstugor där på orten och även kvaliteten på möblerna var i stort sett densamma. När densamma ändrades, kan jag ej yttra mig, enär jag ej efter ifrågavarande tid vistats dä på orten.

P A L L A R. En eller flera pallar fanns i regel i varje hem och användes dels för barnen att sitta på och dels som stöd för fötterna av de äldre vid vissa tillfällen. Dessa pallar voro ej direkt försedda med ben utan vilade på en helskuren träbit som ställts i sned riktning från pallens ovanstycke mot golvet och med en halvcirkelrund utskärning nedtill till markering av två

ACC. N:R M. 13547: 7.

FOLKLIVS-  
ARKIVET  
LUND

ben. Pallar med tre ben användes användes av pigorna under deras arbete med mjölkning av korna.

S T O L A R. De stolar som förekommo voro vanliga enkla trästolar, ett par tre st. i varje stuga, beroende på utrymmet, utan stoppning, och vilka hade sin plats längs väggen strax innanför dörren från förstugan. Den enda ~~plast~~ förresten som ej var upptagen av övriga möbler. I de fall då gåsabänken fanns, blev det ingen plats för stolar. I sommarstugan fanns ju i regel en eller flera stolar. Någon bestämd placering hade dessa ej, utan de insattes på de luckor som kunde uppstå mellan där förvarade kistor och skåp. I stugan fanns också en s.k. kvinjestol, vilken hade sin plats mellan sättnen och dörren som ledde ut till stersset /köket/. Denna stol ~~som~~ var försedd med armstöd och flätad botten av snodda halmband, varpå hade lagts en kudde och över denna ett konstvävt eller konstsytt stolajynde. Stolen begagnades i huvudsak av husmödrarna åtminstone av de äldre, därav förmodligen namnet kvinjestolen.

Benämningarna "Kullerstol", "Nattstol", eller "Brudstol" i detta sammanhang, har jag ej hört omtalas ej heller "Domarestol".

Ryggstödet å kvinjestolen var ibland utsmyckad med sniderier av enklare slag. Huruvida i dessa sniderier utformats några särskilda motiv, kan jag ej yttra mig om. Det är möjligt att sådana fanns, men hade jag väl på den tiden för liten erfarenhet för att kunna göra mig en föreställning om deras innebörd.

Stolar med tre ben har jag ej sett annat än hos byskomakaren som alltid satt på en trefytting, som den kallades, då har utförde sitt arbete. Denna stol hade inget vare sig arm- eller ryggstöd. Fällstolar såg jag aldrig, vad jag kan minnas, ej heller har jag något minne av stolar urholkade ur en trädstam eller laggade såsom en tunna. Stolar med en underdel som kunde användas till förvaring, vill jag minnas, att jag sett vid något tillfälle, men huruvida dessa vora avsedda för något särskilt ändamål, vet jag ej, med sannolikt begagnades de till förvaring av olika småsaker.

Stolar som även kunde användas som bord, vet jag mig ej ha sett. Gungstolar finnes ju nog i enstaka fall hos de bättre bemedlade familjerna, men därom vågar jag ej yttra mig. Detsamma gäller vad det rör barnstolar.

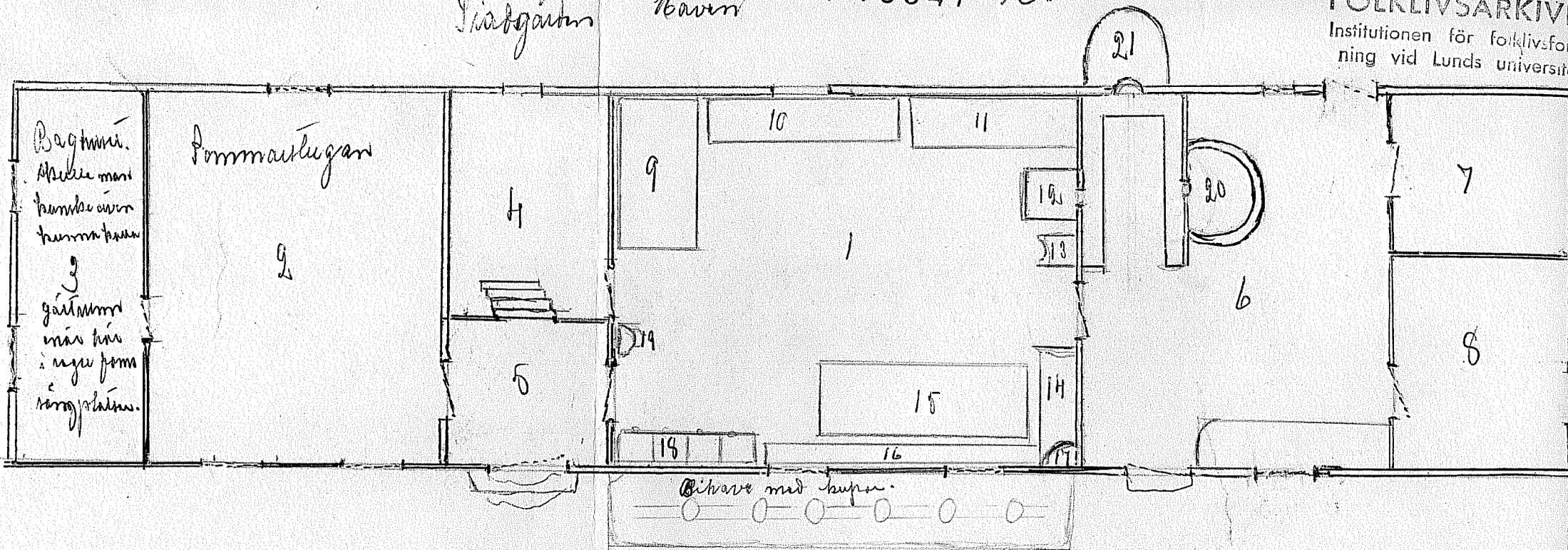
ACC. N:R M. 13547:9.

FOLKLIVS-  
ARKIVET  
LUND

Rörande yngre stoltyper som kommit i bruk där på orten kan jag ej uttala mig.

Möblerna voro i största allmänhet tillverkade av snickare boende i socknen eller i någon av grannsocknarna, vilka helt ägnade sig åt sitt yrke. Ett par sådana kommer jag ihåg, Nilsson i Bläntarp och Andersson i Stora Rödde, deras förnamn har jag glömt. Äldre personer hörde jag ofta omtala en snickare, en farbroder till mig, vid namn Per Ryberg avliden år 1883, som skulle ha varit mycket skicklig i sitt yrke och en hel del av hans arbeten fanns i gårdarna.

Huruvida signaturer eller initialer <sup>fanns</sup> som märken i möblerna, hade jag på den tiden ingen tanke på att se efter, så det vet jag ej. Vad det rör ovannämnde Per Ryberg, så har jag i min ägo en möbel, en pulpet, som jag ärvt efter min fader och som förfärdigats åt honom av Per Ryberg. Av en ren händelse upptäckte min son för en del år sedan, att på ett ganska undangömt ställe hade tillverkaren skrivit: "Arbetad av P. Ryberg 1869 februari månad."



Skiss över inredningen i en bostadslänga med denna <sup>Gästens</sup> möblering. Den hela standardmässigt lika i varje gäst.

- 1 Stugan
- 2 Förrådet
- 3 Badkamm. (Här inrymde familjens mat)
- 4 Badkamm.
- 5 Förrådet med teffa upp till loftet
- 6 Stök
- 7 Hjälkebod
- 8 Förrådet

- 9 Fjärrsäng
- 10 Aldrigssoffa
- 11 Dalabordsbänk
- 12 Färdskåp
- 13 F. k. skrivbord med kakelplattat botten  
bänke med en kruk och "stolarnas"
- 14 Bänksänk. (Hög sätet för huskonstgjuter  
och för fjärrsäng)
- 15 Fjärrsäng
- 16 Dalabordsbänk (Där sitta plats under måltiderna)  
Fjärrsängs inrymde sittplats för fjärrsäng

- 17 Stolskåp
- 18 Häsänk, där sätet för barn. Där sitta gäst  
ut sina ägg.
- 19 Dalabordsbänk
- 20 Fjärrsäng
- 21 Badkamm. (Fjärrsäng utrymde för fjärrsäng)



Denne skiss har utarbetats av den som har skrivit denna skiss. Den har utarbetats av den som har skrivit denna skiss. Den har utarbetats av den som har skrivit denna skiss.

Skiss i februari 1955

ACC. N:R M. 13547: //.

FOLKLIVS-  
ARKIVET  
LUND

~~Jag skall här lämna exempel på några ordstäv /ortoj/, som jag kommer ihåg från den tiden.~~

" Där steger di pantoffler i fitt så di flyder i smär."

" Du ska vel ente gå över ån ette van."

" De e ja gu do så dajs o pissa ti kväll sin natten e halgån"

" Hoo! sa Per Ågassen nor han rasta sin tocke i ärtasticked."

" Då kör vi sa bossen nor han re."

" Har du lus din loppede hong". då någon kliade sig.

" Po si säl känner en andra sa den som va full åu lus."

" Du kan resa ti Australien o lusa apor o bota poggebenbrud".

" De bar te, sa röjtaren, nor han fick koen." Detta sista, hörde

jag berättas, hade aitt upphov från en ryktare som aldrig såde

tack, vad man än gav honom. Så hade det hänt sig, att hans hus-

bonde hade slaktat en ko, som väl haft mindre värde, varför den

av ägaren skänktes till ryktaren, som då i stället för att säga

tack nöjde sig med att säga: "Det bar te."

" Det är ingen ko på isen så länge rompan e po lann."

" Vänta litt, sa lille Hans nor han skulle slöss".

*Från uppt*

ACC. N:R M. 13547:12.

"Nor mad vankar, har den fattige ingen ske."

"Litt po vinj jor ingenting, men rent po tvært e inte vart".

"Litt po sne kommer injen ve, men rent po dra e inte iheller bra."

Så hörde man uttrycken, då det gälde väderstrecken:

"Öppad nor po." Norrad sunner po." Hänad öster po." och " udad väster po."

FOLKLIVS-  
ARKIVET  
LUND